

УДК 338.48-6:7/8 (438)

Czapliński Paweł, Kibycz Anna

**AKTYWNOŚĆ SPOLECZNOŚCI LOKALNYCH W ANIMACJI I PROMOCJI
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO KASZUB**

В регіонах з яскраво вираженою культурною самобутністю, таких як Кашуби, перспективним напрямком розвитку є етнотуризм. В статті досліджено культурну спадщину Кашуб, анімація та промоція локальною спільнотою етнотуристичного продукту з метою активного розвитку на території краю етнотуризму.

In regions with strongly pronounced cultural originality, such as Kashubs, perspective the development direction is ethnotourism. In article is investigated cultural heritage of Kashubs, animation and promotion by a local community of an ethnotourist product for the purpose of development ethnotourism on territory edges.

Wstęp. Rządowo-samorządowy status polskich województw decyduje o podmiotowym dualizmie zarządzania regionem (*Ustawa z dnia 24 lipca 1998r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa* (Dz.U. z dnia 28 lipca 1998r.): są bowiem sfery, którymi zarządzają ogólnokrajowe organy władzy publicznej, a obok nich - sfery zarządzane przez samorząd województwa. Oprócz samorządu województwa działają na jego obszarze także samorządy lokalne - gminne, miejskie i powiatowe - każdy w zakresie ustawowo określonych kompetencji. Wreszcie - co oczywiste – na obszarze regionu działa wielka ilość podmiotów niepublicznych, a także - quasi publicznych.

Działalność wszystkich wymienionych podmiotów kształtuje wizerunek regionu i jego strukturę, a związki funkcjonalne między tymi podmiotami tworzą bogatą sieć powiązań społeczno-gospodarczych w tym także powiązań związanych z szeroko rozumianą turystyką. Warto przy tym dodać, że powiązania te powinny mieć harmonijny i bezkonfliktowy charakter, ponieważ daje to asumpt do budowania regionalnego produktu turystycznego.

W regionach o silnej etnicznej tożsamości, takich jak Kaszuby, tworzenie sieci powiązań społeczno-gospodarczych kreujących ruch turystyczny odbywa się w sposób naturalny, często spontaniczny, wykorzystujący więzi rodzinne, sąsiedzkie i wspomniany etnos. W ten sposób rozwija się turystyka kulturowa.

Elementami przyciągającymi uczestników do turystyki kulturowej są przede wszystkim przejawy kultury odwiedzanych społeczności związane z ich materialnymi dobrami kultury, życiem codziennym, wydarzeniami związanymi z obrzędami, świętami, występami oraz inscenizacjami w formie festiwali muzycznych, ulicznych, inscenizacji bitew, prezentacji starych technologii i technik produkcji rękodzielniczej [3].

W turystyce kulturowej, kluczową wydaje się jednak aktywność społeczności lokalnych, bez których powyższe atrakcje pozostaną niedostępne lub niewiarygodne. Należy zatem podjąć usilne zabiegi, by odpowiednio motywować ludność miejscową do podejmowania działań pro turystycznych.

Pozytywne możliwości płynące z rozwoju ruchu turystycznego, mimo dość znacznego zróżnicowania regionalnego i lokalnego są raczej znane [2]. Niemniej, często pozostają one w sferze teoretycznej i nie znajdują przełożenia na praktykę.

W świetle powyższych uwag, za istotne przyjęto określenie stopnia aktywności ludności kaszubskiej w animacji i promocji rodzimej kultury, na potrzeby ruchu turystycznego.

Zakres przestrzenny opracowania dotyczy Kaszub w granicach wytyczonych przez J. Mordawskiego (1999), na podstawie kryterium ilościowego. Autor ten do obszaru Kaszub zaliczył takie jednostki terytorialne (gminy), w których liczba osób deklarujących przynależność do kultury kaszubskiej to minimum 1/3 populacji generalnej [4].

Położenie i delimitacja obszaru Kaszub

Kaszuby to region na północy Polski, położony bezpośrednio nad Morzem Bałtyckim, na zachód od ujścia Wisły w całości w granicach województwa pomorskiego (ryc.1).

Trudno jest jednoznacznie stwierdzić, jakie miasto jest stolicą Kaszub. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, wydany w 1893 roku, uznawał miasto Wejherowo za stolicę „ziemi kaszubskiej”. Współcześnie jako stolicę Kaszub uznaje się często Gdańsk, chociaż istnieją liczne kontrowersje co do tego wyboru, a o miano stolicy rywalizują Kartuzy i Kościerzyna [5].

Morze Bałtyckie

Ryc. 1. Obszar współczesnych Kaszub na tle województwa pomorskiego
Źródło: Opracowanie własne na podstawie pracy J.Mordawskiego [4].

Współczesne Kaszuby to 43 gminy w powiatach: puckim, wejherowskim, lęborskim, bytowskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim i człuchowskim oraz miasta: Gdańsk, Gdynia i Sopot. Obszar Kaszub to 6200 km².

Na obszarze Kaszub obserwujemy znaczne zróżnicowanie wewnętrzne, stąd rozróżnia się:

Kaszuby etniczne, które obejmują obszar powiatów: puckiego, wejherowskiego (bez gminy Choczewo), lęborskiego (bez gmin Łeba i Wicko), kartuskiego, kościerskiego (bez południowej części gminy Chojnice i Czersk), bytowskiego (bez gmin Kołczygłowy, Trzebielino i Miastko), miasto Gdynię, zachodnie dzielnice Gdańska (Osowa, Wysoka, Barniewice, Owczarnia, Klukowo, Firoga, Matarnia, Kokoszki), gminę Przywidz w powiecie gdańskim i gminę Koczała w powiecie człuchowskim. W takich granicach Kaszuby etniczne zajmują obszar 7009 km². Społeczność kaszubska stanowi tu znaczny odsetek ludności (od 30% do ponad 90% w poszczególnych gminach), a także wykazuje ożywioną działalność społeczno-kulturalną o charakterze regionalnym.

Kaszuby historyczne obejmujące dodatkowo powiat słupski i miasto Słupsk, zachodnią część powiatu bytowskiego, północną część powiatu lęborskiego, gminy Przechlewo, Rzeczenica i Człuchów w powiecie człuchowskim, gminę Kolbudy w powiecie gdańskim oraz miasto Sopot i Gdańsk (bez zachodnich dzielnic). W tak wytyczonych granicach Kaszuby historyczne obejmują obszar 4759 km².

W szerokim znaczeniu Kaszuby zajmują obszar 11768 km². Sąsiadują one od zachodu z Pomorzem Środkowym, od południa - z Krajną, Borami Tucholskimi i Kociewiem, od wschodu z Kociewiem i Żuławami.

Działania społeczności lokalnych

Przeprowadzone badania terenowe oraz ankiety internetowe dotyczące aktywności społeczności lokalnych w zakresie animacji i promocji dziedzictwa kulturowego Kaszub skłaniają do następujących wniosków.

Jednostki samorządu terytorialnego jakimi są gminy kaszubskie, wyróżniają się na tle innych w strategii oraz formie zaangażowania w rozwój, upowszechnianie i promocję dziedzictwa kulturowego Kaszub.

Aktywność społeczności lokalnych oceniono na podstawie czterech podstawowych mierników ilościowych. Były to: liczba zespołów folklorystycznych, liczba szkół z językiem kaszubskim, liczba muzeów i wystaw stałych o tematyce kaszubskiej oraz liczba imprez i inicjatyw kulturalnych. Każdy z tych mierników rozpatrywano w granicach jednostek gminnych i miejsko-gminnych. Wyniki cząstkowe przedstawiają się następująco.

Niezwykle ważna przy promocji kultury kaszubskiej jest działalność zespołów folklorystycznych, które poprzez swoje występy podczas tras koncertowych w różnych zakątkach regionu, kraju i świata w profesjonalny, barwny i treściwy sposób przedstawiają m.in. strój, język i obyczaje kaszubskie. W ilości zespołów folklorystycznych przoduje gmina Sierakowice, za nią plasuje się gmina Brusy, a na miejscu trzecim znajdują się gminy: Kościerzyna Kartuzy i Żukowo.

Kolejnym miernikiem stanowiącym o przejawach działalności samorządów w rozpowszechnianiu dziedzictwa kulturowego Kaszub, była liczba szkół z językiem kaszubskim. Według tego kryterium najlepiej wypadła ponownie gmina Sierakowice, w której, we wszystkich czternastu placówkach oświatowych młodzież uczy się języka kaszubskiego. Następną w kolejności kolebką edukacji regionalnej była gmina Żukowo. Na miejscu trzecim uplasowały się ex aequo gminy: Brusy, Somonino i Puck.

Kolejną z przyjętych miar była liczba kaszubskich muzeów, skansenów i wystaw stałych. Największa ich liczba znajduje się w gminie Kościerzyna i Władysławowo.

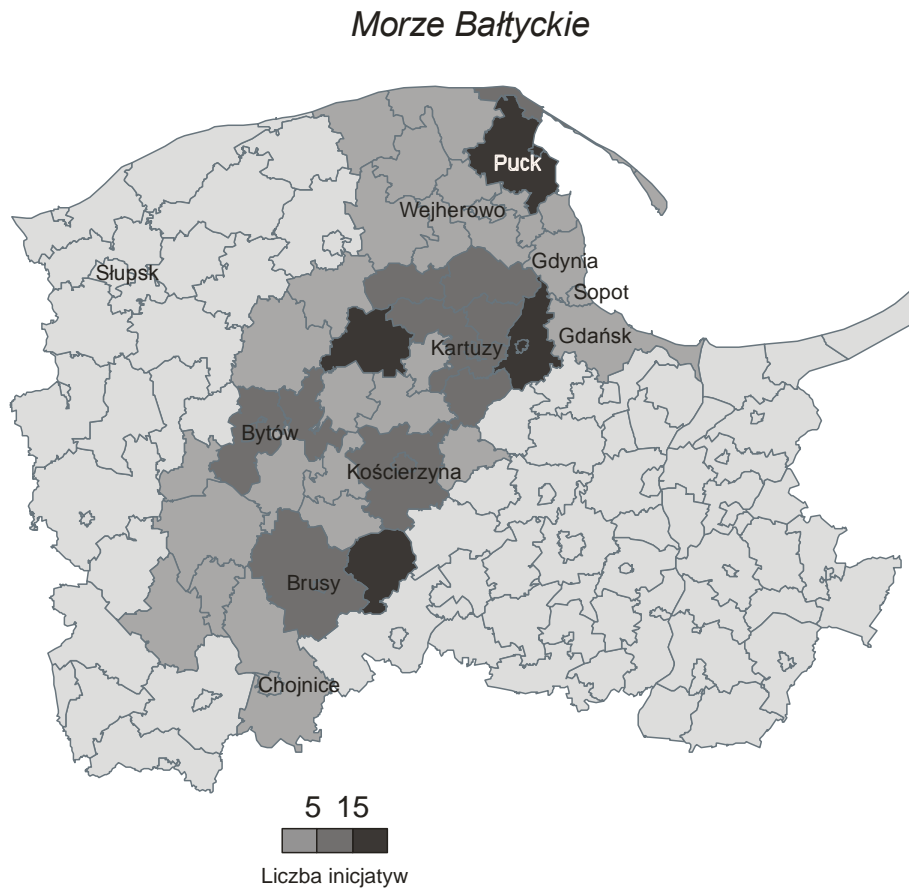
Bardzo ważne dla podtrzymania dziedzictwa kulturowego Kaszub jest także organizowanie imprez kulturalnych. Najwyżej w takim rankingu wypada gmina Puck w której odbywa się aż jedenaście imprez o tematyce kaszubskiej. Miejsce drugie przypadło odpowiednio trzem gminom: Żukowo, Sierakowice, Władysławowo.

Po przeanalizowaniu mierników cząstkowych dokonano ich zsumowania, co pozwoliło na uogólnienie wyników badanej aktywności (ryc.2.).

Jak wynika z analizy przestrzennej istnieje duże zróżnicowanie inicjatyw lokalnych realizowanych poprzez poszczególne gminy kaszubskie. Co prawda nie ma gminy kaszubskiej na terenie której nie byłoby działalności społecznej

związanej z kulturą Kaszub, ale skala zróżnicowania tej działalności jest znacząca.

Wśród wiodących gmin kaszubskich animujących i promujących kulturę kaszubską należy wymienić przede wszystkim gminę Sierakowice oraz miasto i gminę Żukowo, które położone w strefie bezpośredniego oddziaływania trzech ważnych miast kaszubskich Kartuz, Kościerzyny i Bytowa, tworzą z nimi najbardziej prężny kulturowo obszar Kaszubszczyzny. Poza nim istnieją jeszcze wyraźne dwie mniejsze koncentracje inicjatyw kaszubskich. Pierwsza z nich w północnej części Kaszub, którego centrum stanowi miasto i gmina Puck, a druga południowa skupiona wokół miasta i gminy Brusy oraz gminy Karsin.

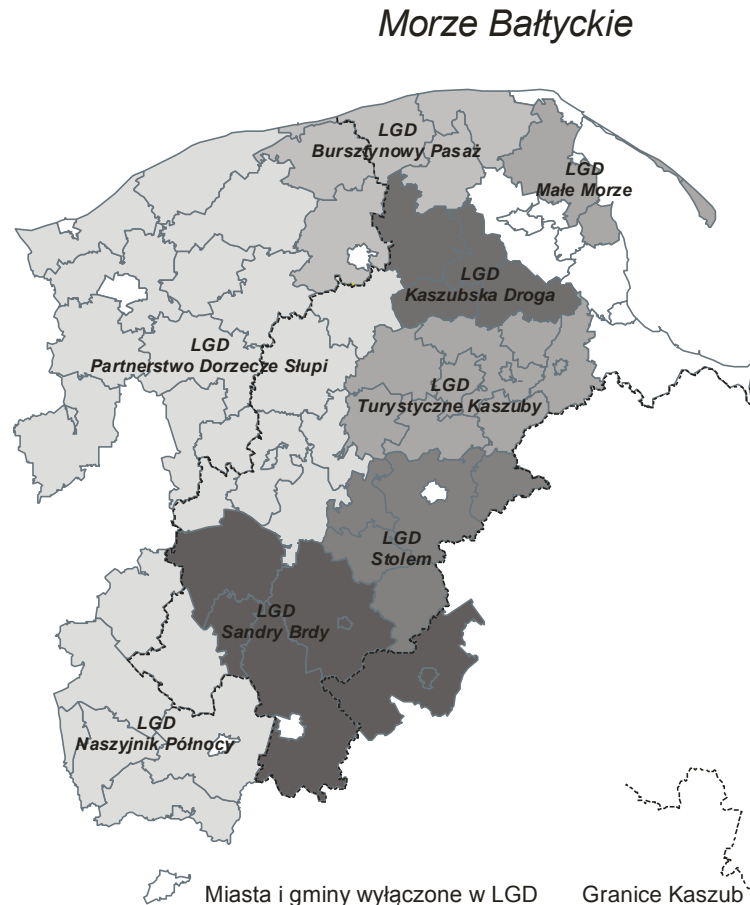
*Ryc. 2. Inicjatywy gminne ogółem związane z dziedzictwem kulturalnym Kaszub
Źródło: Opracowanie własne*

Na tym tle zaskakująco nisko w prezentowanym rankingu przedstawia się pozycja miast tworzących Trójmiasto. Może to jednak wynikać z różnych przyczyn. Po pierwsze z braku informacji o realizowanych inicjatywach, które nie mogą się przebić przy tak bogatej ofercie kulturalnej tych miast. Po drugie z niskiego poziomu zaangażowania z inicjatywy kaszubskie mieszkańców Gdańska, Sopotu czy Gdyni, którzy co prawda mają „kaszubskie korzenie” i nadal silne więzi rodzinne z Kaszubszczyzną, ale nie przenoszą ich do nowego miejsca zamieszkania. W kontekście tych rozważań należy ponownie zadać pytanie o stolicę kulturalną, duchową i turystyczną Kaszub.

Inicjatywy LGD i inne formy współpracy ponadlokalnej

Dla pełniejszego obrazu aktywności społeczności lokalnych w animacji i promocji dziedzictwa kulturowego Kaszub, podjęto próbę identyfikacji inicjatyw przez pryzmat lokalnych grup działania (LGD) i innych form współpracy ponadlokalnej.

Na terenie województwa pomorskiego działa szesnaście lokalnych grup działania, z których osiem funkcjonuje na obszarze Kaszub często wykraczając terytorialnie poza ich granice (ryc.3.).

Ryc. 3. Lokalne grupy działania na Kaszubach

Źródło: http://www.wrotapomorza.pl/pl/dprow/dzialnia_umwp/lider/pomorski_leader. Data wejścia na stronę 11.11.2009.

Istotą LGD jest partnerstwo w rozwoju lokalnym. Lokalna grupa działania, staje się niejako agencją, która z jednej strony zarządza projektami wynikającymi bezpośrednio z przyjętej strategii rozwoju, z drugiej zaś - stoi na straży zapewnienia realizacji wspólnych interesów różnych środowisk społeczno-gospodarczych, wchodzących w jej skład (Założenia struktury lokalnej grupy działania kształtuje rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), zwane dalej rozporządzeniem 1698/2005 oraz rozporządzenie wykonawcze Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)).

W ramach lokalnych grup działania funkcjonujących na terenie Kaszub w zasadzie wszystkie w swych strategiach rozwoju podejmują działania ukierunkowane na promocję dziedzictwa kulturowego Kaszub.

Ciekawą inicjatywą związaną z promowaniem kultury kaszubskiej we współpracy obszarów ewidentnie kaszubskich jest „Program Organizacji i Rozwoju Turystyki Pierścienia Kaszubskiego” podjęty 2004 roku przez przedstawicieli pięciu powiatów: bytowskiego, chojnickiego, kartuskiego, kościerskiego i lęborskiego. W rezultacie powzięte zostały pomysły na kilkanaście projektów, wspierających turystykę zawierających się w trzech priorytetach: budowie partnerstwa lokalnego i rozwoju zasobów ludzkich, rozwoju infrastruktury oraz rozwoju gospodarczym. Za cel główny postawiono budowę 12 miejskich Centrów Informacji Turystycznej tzw. „Bramy Kaszubskiego Pierścienia” wspólnie z kampanią promocyjną. Przewidziane rozpoczęcie funkcjonowania tych centrów spodziewane jest na koniec roku 2011 [6].

Ciekawą inicjatywą mającą na celu przybliżenie zarówno turystom jak i mieszkańcom regionu dziedzictwo kulturowe północnych Kaszub jest strona internetowa, która powstała ze środków programu INTERREG III A w ramach projektu „Rewitalizacja zabytków i promocja transgranicznych szlaków turystyki kulturowej obszaru Południowego Bałtyku” - CROSSBALT [6].

Bardzo ważną organizacją promującą dziedzictwo kulturalne i historyczne Kaszub, jest Centrum Edukacji i Promocji Regionu mieszczące się w Szymbarku w powiecie kartuskim. Centrum to w celu przybliżenia historii i dziedzictwa kulturowego regionu oferuje dla zwiedzającym szereg obiektów także związanych z kulturą kaszubską m.in. muzeum ciesielstwa, odtworzony bunkier gryfa pomorskiego, chatę kaszubską, pracownię kowalską, tradycyjny piec chlebowy oraz najdłuższą deskę świata nazwaną: „kaszubską deską”. Centrum prowadzi także zajęcia warsztatowe związane z wytwarzaniem i zażywaniem tabaki, nauką gry na tradycyjnych instrumentach kaszubskich, czy nauką języka kaszubskiego[7].

Najszerzej działającą organizacją na Kaszubach jest Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie działające od roku 1956.

Wioski końcowe

Turystyka jako prężnie rozwijająca się dziedzina usług w znacznym stopniu może wpływać na środowisko społeczno- kulturowe regionów posiadających własne dziedzictwo kulturowe. Regiony takie charakteryzują się specyficzną odrębnością tradycji, zwyczajów, wierzeń i wartości. Kultura ludowa ludności je zamieszkujących pod wpływem rozwoju cywilizacyjnego stoi przed poważnym zagrożeniem zaniku i odejścia w niebyt. Niezwykle ważną sprawą staje się więc podjęcie kroków by zachować jej specyfikę, wyjątkowość i wartość. W natłoku coraz większej ilości produktów konsumpcyjnych i usługowych upodabnianych do sztuki ludowej, celowym jest rzetelne i dokładne określenie produktu stanowiącego wyłącznie produkt danego obszaru. Niezwykle trudną sztuką staje się podjęcie takich działań przez jednostki terytorialne ziemi kaszubskiej oraz jednostki z nimi powiązane aby właściwie i

mądrze zarządzać posiadanymi na swych terenach przejawami kultury kaszubskiej i dziedzictwa kulturowego. Bardzo intratnym i przyszłościowym przedsięwzięciem jest wyodrębnienie i zaoferowanie turystom etno produktu turystycznego.

Ważne zadanie w tym zakresie stanęło przed jednostkami samorządu terytorialnego. Kaszuby są regionem bogatym w dziedzictwo kulturowe. Oferują m.in. własny język, muzykę, obyczaje, wyroby rękodzieła ludowego itp. Na obszarze Kaszub w większości zadania animacji i promocji etno produktu turystycznego podjęły we własnym zakresie gminy. Przejawia się to w organizowaniu imprez plenerowych promujących folklor zespołów kaszubskich, wystawy rzeźb, i innych wytworów rąk pracy twórców ludowych. W celu zachowania i pokazania szerokiemu gronu zainteresowanych osób sprzętów starych, użytku codziennego, mających dużą wartość historyczną i pamiątkową tworzy się muzea.

Dla uzyskania lepszych efektów w promocji etno produktu turystycznego Kaszub podejmowana jest współpraca na arenie gmin i powiatów oraz poza nimi zawiązując stowarzyszenia. Inicjatywy te tworzą odpowiednio dla swoich obszarów programy zarządzania posiadanymi zasobami dziedzictwa kultury kaszubskiej.

1.Adamkiewicz M., 2008, Stolica Kaszub nad Motławą, Dziennik Bałtycki z dnia 11.07.2008 2.Alejsiak W., 2000, Metodyka programowania rozwoju turystyki na szczeblu regionalnym i lokalnym, Kraków, 3.Kurek W.,2007, Turystyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 410. 4.Mordawski J., 1999, Geografia współczesnych Kaszub, Wyd. M. Rożak, Gdańsk Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, 1893, Tom XIII, Warszawa 6.<http://www.powiat.wejherowo.pl/e-urząd/DKPK/index.php>. Data wejścia na stronę 08.06.2009 7.<http://www.cepr.pl>. Data wejścia na stronę 09.06.2009.